

INDUSTRIËLE ORGANISATIE

Maria Brouwer

B. Dankbaar, J. Groenewegen en H. Schenk (red). 'Perspectives in Industrial Organization' verschenen als nummer 13 in de reeks: 'Studies in Industrial Organization' bij: Kluwer Academic Publishers, Dordrecht 1990.

De bundel '*Perspectives in Industrial Organization*' bevat een aantal geselecteerde bijdragen aan de 15de conferentie van de 'European Association for Research in Industrial Economics' (Earie), die in augustus 1988 in Rotterdam gehouden werd. De redacteurs en tevens de organisatoren van de conferentie hebben hiermee van de gelegenheid gebruik gemaakt om hun visie op de ontwikkelingen in het vakgebied uiteen te zetten. Dankbaar c.s. stellen in hun openingshoofdstuk dat het huidige theoretische werk in de industriële organisatie geen goede aanpak voor actuele problemen vormt. Huns inziens is het meeste onderzoek heden ten dage helaas te steriel en te abstract om tot meer inzicht in zaken als de hardnekkige werkloosheid; de voortgaande aantasting van het milieu en de economische opmars van Japan te leiden. Industriële organisatie economen hebben zich volgens hen blind gestaar op structuur-resultaat relaties met verwaarlozing van ondernemingsgedrag en -strategie. Heterodoxe benaderingen, waarbij de traditionele grenzen van het vakgebied overschreden worden, zijn volgens hen dan ook geboden om het vakgebied van de industriële organisatie een nieuw perspectief te bieden. Dankbaar, Groenewegen en Schenk onderscheiden in hun inleidende artikel een viertal belangrijke probleemgebieden; te weten: globalisatie, technologische verandering, fusies/overnames en overheidsingrijpen. Voor alle vier de probleemgebieden herhalen zij hun kritiek, dat er te weinig aandacht aan gedragsvariabelen en aan het samenspel tussen ondernemingen en overheid wordt geschonken. Ook de gehanteerde methodologie is fout: er zou meer van inductief onderzoek dan van getheoretiseerde sprake moeten zijn. Er zijn weinig lichtpuntjes. Op het gebied van technologische ontwikkeling kan alleen de franse regulatie-school hun goedkeuring wegdragen. Met betrekking tot het onderwerp overheidsingrijpen stellen Dankbaar c.s., dat er niet zozeer van minder overheid, maar eerder van een anders gericht overheidsbeleid sprake is. In plaats van de defensieve politiek van de jaren zeventig, proberen overheden nu om de concurrentiepositie van hun landen met een meer offensieve benadering veilig te stellen of te verbeteren. Het heeft volgens hen dan ook geen zin om over het al of niet wenselijk zijn van overheidsingrijpen te spreken, omdat overheidsinterventie nu eenmaal een voldongen feit is. De redacteurs poneren hier hun eigen inzichten, die zeker niet als gemeen goed beschouwd zullen worden. In de bijdragen aan de bundel zien wij dit idee van de altijd aanwezige overheid zeker niet terug, maar wordt het overheidsingrijpen met betrekking tot bijvoorbeeld fusies en

overnames juist geïdentificeerd.

De redacteurs hebben zich in hun inleiding een ambitieuze taak gesteld. Niet alleen evalueren zij de ontwikkelingen binnen deze vier gebieden, maar tevens proberen zij wegen voor meer vruchtbaar onderzoek aan te geven. Het bestek van hun inleiding is volgens mij te kort voor deze omvangrijke taak. Hun kritiek op het gangbare onderzoek in de IO lijkt mij niet geheel terecht. Het ondernemersgedrag in met name oligopolie-situaties is zeker niet verwaarloosd. Veel van dit onderzoek is echter (spel)theoretisch van aard. Dankbaar c.s. schuiven dit werk als zijnde irrelevant terzijde, omdat het voorbij zou gaan aan de complexiteit van de economische realiteit en aan de invloed van de politiek.

Verder is het jammer, dat de redacteurs in hun openingshoofdstuk niet aangeven welke van de door hen verzamelde artikelen als vruchtbare, nieuwe benaderingen kunnen worden beschouwd. Gezien de grote onvrede van de auteurs met de huidige stand van zaken in de industriële organisatie, was hier toch zeker een taak voor hen weggelegd.

Het eerste deel van de bundel *'Assessing Industrial Economics'* bevat een drietal artikelen van respectievelijk Henk W. de Jong, Robin Marris en Christos N. Pitelos. Ook hier overheerst een negatieve teneur ten aanzien van de wat de 'hoofdstroom' in de industriële organisatie wordt genoemd. De auteurs grijpen terug op eerder gangbare theorieën. De Jong benadrukt het belang van de continentaal-Europese benadering van de 'markttheorie' die in tegenstelling tot de Angelsaksische benadering wel aandacht besteedt aan vraag en aanbod en aan ondernemerschap. Volgens de Jong creëren ondernemers markten door middel van innovaties, wat later imitatie door toetreding en nog weer later marktverzadiging en concentratie teweeg brengt. De Jong test zijn theorie door groeivoeten van bedrijfstakken aan processen van (de)concentratie in bedrijfstakken in de Verenigde Staten en West-Duitsland te relateren. Zijn resultaten lijken zijn bewering, dat groei en concentratieprocessen negatief gecorreleerd zijn, niet geheel te bevestigen. De Jong constateert terecht, dat de (de)concentratietendenzen meer door nationale bewegingen (naar de-concentratie in de VS en naar stijgende concentratie in W-Duitsland) lijken te worden bepaald dan door verschillen in groeivoeten.

De bijdrage van Robin Marris bestaat uit zoals hijzelf zegt een aantal ego-centrische anekdotes, die de onmacht van de huidige professie om vraagstukken zoals werkloosheid en fusies en overnames aan te vatten duidelijk moeten maken. Naar zijn mening is de economische professie ondanks het veelvuldige gebruik van wiskunde en econometrie alleen maar verder gepolitiseerd geraakt. De door hem georganiseerde ronde tafel conferentie over micro-macro interfaces kan als een van de meest geslaagde bijdragen aan de conferentie en aan de bundel beschouwd worden. Jammer genoeg ontbreekt het door Marris zelf ontworpen model, dat tijdens de conferentie met zijn bewegende en kleurrijke beelden voor een spectaculaire presentatie zorgde. Het door Marris geredigeerde artikel *'Some Challenges for Industrial Economics'* geeft een boeiend overzicht van het (veelal post-Keynesi-

aanse) gedachtengoed op dit gebied. Marris laat 7 auteurs aan het woord komen, die allen in het kort hun visie op de problematiek uiteenzetten. De problematiek van de imperfecte concurrentie vormt de rode draad door hun bijdragen. Globaal kunnen we twee gedachtengangen onderscheiden: het idee, dat imperfecte concurrentie niet tot werkloosheid hoeft te leiden en dat het dat wel doet. Sawyer is het meest uitgesproken in zijn mening, dat imperfecte concurrentie niet de oorzaak van de Keynesiaanse onderbesteding is, maar dat dit in de vermogensmarkten gezocht moet worden. Volgens Dixon zorgt het 'real balances' effect ervoor, dat ook bij imperfecte concurrentie een algemeen evenwicht zonder werkloosheid bereikt wordt.

Volgens Marris hangt de verdeling van een vraagimpuls over hoeveelheden en prijzen vooral af van de daardoor veroorzaakte veranderingen in elasticiteiten en kosten. Deze mening wordt gedeeld door Ng, die tevens de toetreding van ondernemingen in zijn analyse betreft. Chilosi vraagt opnieuw aandacht voor de theorie van Michael Kalecki, die de monopoliegraad bepalend achtte voor de omvang van zowel het nationale inkomen als de inkomensverdeling.

Het artikel van Pitelis geeft een overzicht van de bestaande theorieën omtrent structuur-resultaat relaties binnen de industriële organisatie, dat opvalt door zijn scherpte en beknoptheid. Pitelis onderscheidt drie modellen; het Cowling-Watson model, dat actuele structuren doorslaggevend acht voor de winstvoet, het limiet-prijs model, dat belang aan toetreding hecht en het model van de betwistbare markten, waar toetreding de belangrijkste determinant van de winstvoet is. Deze modellen leiden tot totaal verschillende beleidsaanbevelingen, waarbij de trustbusters bij het Cowling-Watson model terecht kunnen, terwijl de Neo-oostenrijkers hun heil bij de betwistbare markten kunnen zoeken. Het belangrijkste probleem, waar de industriële organisatie mee te maken heeft, lijkt meer gelegen te zijn in een overvloed aan theorieën dan aan een gebrek daaraan. Er is op theoretisch gebied voor elk wat wils en vooruitgang lijkt dan ook alleen te kunnen worden geboekt, als sommige theorieën terzijde kunnen worden geschoven.

Het tweede deel van de bundel gaat over *globalisatie* en bevat een drietal interessante, empirische artikelen. Het artikel van de Canadees Tim Hazledine illustreert de hierboven geschetste situatie van een staalkaart van theorieën met totaal verschillende uitkomsten. Hij geeft aan hoe de voorspellingen aangaande handelsliberalisatie (in dit geval tussen de Verenigde Staten en Canada) hemelsbreed kunnen verschillen afhankelijk van de gemaakte veronderstellingen. Het laten verdwijnen van tariefmuren zal tot lagere prijzen leiden, als van homogene producten wordt uitgegaan. De binnenlandse industrie zal zijn productie uitbreiden, als er van te voren marktmacht bestond en/of als er van nog niet behaalde schaalvoordelen sprake was. In dat geval intensiveert het neerhalen van de tariefmuren de concurrentie, hetgeen een toename van de (allocatieve) efficiëntie tot gevolg heeft. Een negatiever scenario wordt geschetst, wanneer schaalvoordelen afwezig zijn en er van initiële volledige concurrentie wordt uitgegaan. In zulke gevallen zal het land met de initieel hoogste tarief muur zijn ruilvoet en daarmee zijn

welvaart zien verslechteren. Het artikel van Yamawaki geeft een interessante analyse van de Japanse exportgeneigdheid. terugvallende binnenlandse vraag en daarmee de dreiging van onderbezetting blijkt een belangrijke beweegreden voor de Japanners te zijn om hun exportprijzen te verlagen. Dit geldt echter vooral voor de relatief kapitaalintensieve bedrijfstakken, zoals de staalindustrie en minder voor technologie-intensieve bedrijfstakken, zoals de halfgeleiderindustrie. Het artikel van Mayes, Buxton en Murfin gaat in op de relatie tussen technologie en exportprestaties. Uit hun onderzoek blijkt, dat vooral de voorraad aan R&D investeringen van invloed is op de exportprestatie, terwijl de lopende R&D bestedingen en - wonderlijk genoeg - het aantal innovaties van veel minder belang zijn.

De volgende sectie '*Innovation Strategies and Technological Development*' bestaat uit een drietal artikelen, die de ontwikkeling en verspreiding van nieuwe technologieën tot onderwerp hebben. Het concept 'netwerk' staat centraal deze bijdragen. In het artikel van Shachar en Zuscovitch van het Parijse Pasteur Instituut worden netwerken als een mengvorm van markten en hiërarchieën gedefinieerd. Zij trachten de diffusie van kennis, tussen de deelnemers aan het Europese ruimtevaart programma te meten. Hun methodologie om de leereffecten van het Europese ruimtevaartprogramma te meten - het interviewen van participanten - lijkt echter niet erg geschikt om de effecten te meten, zodat hun positieve conclusies blijven zweven. Roberto Malaman's artikel handelt over innovatie en diffusie in nieuwe materialen. Het artikel onderstreept het cumulatieve karakter van deze technologie, alhoewel er wel degelijk van (Japanse) nieuwkomers sprake is. Het is dan ook jammer, dat Malaman deze tegenstrijdigheden niet probeert te verklaren. Het artikel van Hagedoorn en Schakenraad over '*Strategic Partnering and Technological Cooperation*' heeft een sterk empirische inslag. Op basis van een door hen opgebouwde databank bestuderen zij de snelle groei van het aantal samenwerkingsverbanden in de informatie-technologie en de biotechnologie. Ook hier ontbreekt het aan een duidelijk economisch theoretische interpretatie van de door hen gesignaleerde verschijnselen. Zo lijkt het niet voetstoots aannemelijk, dat samenwerking alleen concurrentie-beperkende effecten heeft, zoals door de auteurs wordt gesteld. Samenwerking leidt tot gedeelde technische kennis, wat de mogelijkheden tot toeëigening beperkt en de concurrentie juist stimuleert. Alleen als bedrijven in het commerciële stadium ook samenwerken, zou de concurrentie-intensiteit eventueel aangetast kunnen worden. Dat dit niet altijd het geval is, demonstreren studies, die aangeven dat ondernemingen technische samenwerking gebruiken om een concurrentie-voordeel op hun partners te behalen ¹.

De vierde sectie omvat een drietal artikelen over '*Mergers, Acquisitions and*

---

¹ Zie bij voorbeeld de studies van R.B. Reich en E.D. Mankin, 'Joint Ventures with japan give away our Future' in *Harvard Business Review* van march/april 1986 en van G.Hamel, Y. Doz & C.K. Prahalad 'Strategic Partnerships: Succes or Surrender? The Challenge of Competitive Collaboration' in *Harvard Business Review* van 1986 en 'Collaborate with your Competitors and Win' in *Harvard Business Review* van jan/feb. 1989.

Competition Policy'. In deze artikelen (van McDermott & Gray; Shyman Khemani en Reuven Brenner) worden de voors en tegens van de recente (vierde) fusiegolf aan de orde gesteld. Het eerste artikel geeft een impressio-nistisch overzicht van de internationale kapitaalstromen, die de vierde fusiegolf teweeg heeft gebracht. De conclusie dat er vooral van een netto-kapitaalexport van Europa naar de Verenigde Staten sprake is geweest zal weinig verbazing wekken. De twee overige artikelen gaan in op de wense-lijkheid van een straffe anti-trustpraktijk jegens fusies en overnames. Beide auteurs benadrukken de eenzijdigheid van vroegere gehanteerde richtlijnen, die veel nadruk legden op' het bestaan van marktmacht. Beide (Canadese) auteurs leggen een voorkeur voor een wat ruimere opvatting van de begrip-pen machtspositie en concurrentie aan de dag. Deze twee bijdragen zijn vooral opiniërend van karakter en leveren geen nieuwe informatie of theorie-vorming op. Het wekt verbazing, dat er geen continentaal-europese bijdrage over mededingings- en fusiebeleid in de bundel is opgenomen.

De vijfde sectie over *'Institutional and Structural Change'* bevat een drietal bijdragen. Het artikel van Dalia Marin 'Assessing Structural Change: the case of Austria' is interessant vanwege haar visie op de betekenis van sectorale verschuivingen. Volgens Marin toont het voorbeeld van Oostenrijk aan, dat juist traditionele bedrijfstakken een belangrijke bijdrage aan de economische ontwikkelingen, in de zin van groei van het marktaandeel, winstgevendheid en efficiency, kunnen leveren. De geringe R&D intensiteit van de Oostenrijkse industrie is volgens haar niet nadelig, omdat de import van elders gegeneerde technologie hiervoor compensatie biedt. Oostenrijk is dus duidelijk een voorbeeld van een land, dat zijn produktiviteitsachter-stand aan het inhalen is, waarbij op een succesvolle manier gebruik gemaakt wordt van elders gegeneerde technologie. Bishop en Kay in hun artikel over gevolgen van de Engelse privatisering betogen, dat privatisering eerder het gevolg is van economisch succes dan de oorzaak hiervan. Het lijkt mij moeilijk om op grond van de door hen gepresenteerde cijfers deze opinie te steunen, omdat voorstanders van privatisering met deze gegevens een tegengestelde visie kunnen verdedigen.

Het laatste artikel van Steedman en Wagner geeft een interessante vergelij-king van de Britse en de West-Duitse kledingindustrie. Zij concluderen, dat de hogere produktiviteit van de West-duitse kledingindustrie vooral is toe te schrijven aan een hogere toegevoegde waarde als gevolg van de toepassing van flexibele specialisatie. Het hogere scholingsniveau van de West-Duitse textielarbeiders lijkt hier een belangrijke verklaring voor te vormen.

Afsluitend kunnen wij zeggen, dat deze bundel een interessante dwarsdoor-snede van het onderzoek in de industriële organisatie geeft. De kwaliteit van de bijdragen verschilt echter nogal. De bijdragen aan de eerste 2 secties en aan de laatste sectie zijn volgens mij het meest interessant. De bijdragen aan de secties over technologie en fusies/overnames lijden aan ofwel een te sterk empirisme zonder theorie, ofwel aan een te sterke kleuring door de opinies van de auteur. De door de redacteurs in het openingshoofdstuk geuite somberheid omtrent de toekomst van de industriële organisatie lijkt dan ook

niet geheel op zijn plaats. Er zijn nog veel tegenstrijdigheden en leemtes in onze kennis. Deze bundel demonstreert, dat zulks voldoende aanknopingspunten voor interessant onderzoek binnen het vakgebied biedt.